

Jegyzet verses dokumentumokhoz

1958. december 12-én Angyal István nekem írott levelének ihletésére *Emlékmű* címmel egy balladaszerűséget remekeltem Márianosztrán, fejből, mert a sliccem bélésebe rejtett ceruzacsonkot kockázatos lett volna használni a szöveg megformálása közben. Mottóul ez a később híressé vált mondat szolgált: „Nagy, rusztikus kő legyen a névtelen csöcselék emléke, amelyből lettünk, amellyel egyek voltunk, és akikkel együtt halunk meg”. Akkor még nem tudtam, hogy az ítéletet tizenegy napja végrehajtották már, de a legcsekélyebb kétségem sem volt a per végső kimenetelére felől.

A ballada túl patetikusra, érzelmősre sikerült. Akasztott emberek vonulnak bokázva a szélben, mindegyikük egy követ cipel, majd egyszerre elejtik. A kövek – mit tesz isten – összeforrnak, nagy rusztikus emlékművé. Az akasztottak szeme kigyúl, „most már büszke dísznek tünik / nyakukon a kötél!”, és ettől a pillanattól kezdve a nép a saját áldozatát szemlélheti a roppant kőben. De mi volna, kérdem a vers végén, ha a kő leomlana? Erre a kérdésre válaszol az utolsó versszak:

*Ha hagynánk leomlani, hát
e nemzetből mi marad?
Torz tagok, hieroglifák
az omladék alatt!*

Nagyon sok olyan börtönversem van, amely dokumentumjellege miatt drága nekem. Az idézett balladából kiolvasható, hogy szabadulásom után miért nem találtam meg a helyemet a társadalomban. A kormányzat fontos engedmények fejében rábírtta az értelmiség nagy tekintélyű vezetőit arra, hogy engedjék a rusztikus emlékművet összeomlani: ezt jelentette számomra az úgynevezett konszenzus. Egy másik verses dokumentumban, melyet 1958. május 8-án alakítottam ki, szintén Márianosztrán, szabadon élő honfitársaimat „kinti szegény lecsukhatók”-nak neveztem:

*Hazadtok hangyaszorgalommal,
hisz valahogyan élni kell,
itt csak a hályve hazudik, nyal,
az okosnak úgysem hiszik el,
közülünk az megbízható csak,
ki legalább öt perce lóg –
s köztetek kik megbízhatóak?
Ő ti szegény lecsukhatók.*

Ezek szerint nem utólag találtam ki, hanem már a börtönben is éreztem, hogy nagy szerencsém volt, amiért idejekorán lecsuktak, és így megúszhattam a konszolidáció kínos, kezdő időszakát:

*Igaz, hogy szűkebb a meszelt fal
az ország határainál,
de csalárd szabadsággal nem csal,
azt adja, amit felkínál.
S igaz, hogy nálunk tiltva vannak
az összes evilági jók,
de mi vagyunk a boldogabbak,
mert nem vagyunk lecsukhatók.*

A továbbiakban három dokumentumot közlök 1958 tavaszáról. Azt remélem, hogy ezekben akadnak esztétikailag is értékelhető mozzanatok.

Apa és fia

*Orvos az apa – hidd meg,
műve tálléli őt:
egymaga benépesített
egy teljes temetőt.*

*Seblázra a gyógyszerre vatta,
tífuszra purgót szedet,
s a fiát ügyésznek adta,
mert nem mindenki beteg.*

*Most ketten kezelik nyersen
az elpuhult magyart,
köztük a munkaverseny
már jó egy éve tart.*

*Különböző a jelmez,
de tőlük hiába futsz:
az apa ha megkegyelmez,
a fiú markába jatsz.*

Márianosztra, 1958. március

Mártír-termelés

*Hite sincs sok a népnek,
ha mártírja kevés –
hát államilag kibővült
a mártír-termelés.*

*E munka hőse mind, ki
vitézül bujt, fatott,
joggal dugják koponyáinként
zsebre a prémiumot!*

*Hoznak előregyártva
pardon-halottakat,
gyűlik válogatatlan
a pompás nyersanyag.*

*...Jönnek a fiúk, jönnek,
s ahogyan írva van,
gyönyörű átkot kiáltva
kinyúlnak komoran.*

Márianosztra, 1958. április

Az ablak alatt

*Az ablak alatt párosodik
két szerető
barázdabillegető.*

*Május van, így ez nagyon is érthető.
Barátom nézőnek invitál:*

*„Rövid a darab,
s a madarak
nem szégyenkeznek s nem
haragszanak.”*

*Barátom, te se haragudj,
és ki se ne vess.
A május illatos, heves,
és nézni ilyesmit nem érdemes.*

Márianosztra, 1958. május